

Správy

Správa zo 16. zjazdu Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied, Banská Bystrica, 6. – 8. september 2022.

V poradí už šesťnásty zjazd Slovenskej historickej spoločnosti sa uskutočnil v termíne od 6. do 8. októbra 2022. Historikov a historičky, ako aj ďalších odborníkov z iných príbuzných vedeckých disciplín zameraných na výskum histórie, hostila Banská Bystrica, jedno zo stredoslovenských banských miest, v priestoroch Štátnej vedeckej knižnice. Hlavným organizátorom bola Slovenská historická spoločnosť, spoluorganizátormi boli Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Banskobystrický samosprávny kraj, Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Historický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave (HÚ SAV), ako aj Veľvyslanectvo Poľskej republiky na Slovensku

Podujatie taktiež spoluorganizovali a podporili Záhrada - Centrum nezávislej kultúry, n. o. v Banskej Bystrici, Pivovar Urpiner, Inštitút priemyselnej výchovy v Žiline, Študentská historická spoločnosť pri Katedre histórie FF UMB v Banskej Bystrici, Vydavateľstvo Universum v Prešove, vďaka ktorým sa mohlo toto podujatie uskutočniť. Podujatie sa konalo pod záštitou predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja Jána Luntera. Prítomní neboli len historici a odborníci zo Slovenska, ale aj zo susedných krajín - z Poľska, Čiech a Maďarska. Na zjazde vystúpilo s referátmi (len jeden online) do dvadsať odborníkov. Podujatie sa malo konať už v roku 2021, ale v dôsledku pretrvávajúcej pandémie a tomu náležitých opatrení sa presunulo o rok neskôr. Výsledkom z tohto zjazdu bude zhrnutie záverov v správe tejto organizácie.

Otvorenie 16. zjazdu Slovenskej historickej spoločnosti v Banskej Bystrici.
Foto: Patrik Kunec.

Zjazd začal v utorok o 11.00 registráciou účastníkov. Krátko po obede sa o 13.00 slávnostne otvoril zjazd. Otvorenie sprevádzali príhovory spoluorganizátorov a hostí. Moderátorom bol predseda Slovenskej historickej spoločnosti Rastislav Kožiak. Tento blok mal odštartovať príhovor Jána Luntera, predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja, ktorý sa však z náležitých dôvodov ospravedlnil a neprispel k otvoreniu zjazdu. Nasledovali tak príhovory Krysztofa Strzałku za veľvyslanectvo Poľskej republiky v SR a Blanky Snopkovej, riaditeľky Štátnej vedeckej knižnice. Príhovormi ešte prispeli predstavitelia významných inštitúcií z okolitých krajín, a to Jiřího Kociana a Marie Ryantovej zo Združení historiků v Českej republike, Andrzeja Chwałba a Anny Pobóg-Lenartowicz z Polskíeho towarystwa historycznego. Príhovory uzavreli maďarskí kolegovia Enikő Csukovitz vyslovila v príhovore túžbu po väčšej spolupráci maďarských a slovenských historikov. Zároveň vyzvala slovenských historikov k publikovaniu v maďarskom odbornom časopise *Századok*.

Program zjazdu bol rozdelený do niekoľkých blokov v rámci troch dní. Prvý deň, 6. septembra nasledovalo po príhovoroch slávnostné odovzdávanie Cien Slovenskej historickej spoločnosti a Plakiet SHS. Po prvom bloku nasledovala pauza, počas ktorej sa účastníci mohli občerstviť a viesť diskusie pri káve, ako aj prejsť k výstave materiálov a publikácií historických pracovísk a vydavateľstiev v priestoroch Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici. Na tomto mieste mohli slovenské katedry histórie, HÚ SAV, Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici a iné vydavateľstvá a inštitúcie, prezentovať alebo predávať vlastné publikácie a iné materiály. Najširšiu paletu kníh ponúkal HÚ SAV, zaujať mohli práce z Univerzity Mateja Bela, publikácia mesta Bardejov, ako aj iné odborné knihy.

Po prestávke nasledoval medzinárodný workshop, ktorý moderoval Peter Švorc. Názov tohto bloku bol *Historici, historiografia a dejiny vo verejnom priestore v krajinách V4 po roku 1989*. Vystúpili štyria rečníci s referátmi, reprezentujúci krajiny Vyšehradskej štvorky. Ako prvý predstavil svoj referát Dušan Kováč z HÚ SAV. Vo svojom príspevku vyslovil viaceré pozoruhodné názory. Podľa neho je problémom slovenskej historiografie absentujúca publikácia, ktorá by sa systematicky a komplexne zaoberala slovenskou historiografiou. D. Kováč vyslovil taktiež kritiku, že sa na univerzitách nevyučuje historiografia, alebo sa jej venuje len v malej miere. Taktiež naznačil, že absentuje monografia venujúca sa dejinám svetovej historiografie, nakoľko spôsob, ako uvažovali historici a akademici o minulosti, je nesmierne pestrý. Okrem chýbajúcej monografie absentuje slovenskej historiografii väčšia konfrontácia so svetovou literatúrou. Podľa D. Kováča nastal po roku 1989 metodologický obrat. Upustilo sa od špekulatívneho, tzv. marxizmu a prešlo sa k fenomenologickému prístupu, ako aj k novopozitivismu v histórii.

Jedným z nových prístupov, voči ktorému sa pozitívne vyslovil aj prednášajúci, je semiotický prístup pri písaní dejín. Pri takomto spôsobe historik nesleduje len pramene, ale snaží sa komplexne spracovať problematiku. Problémom slovenskej historiografie je podľa D. Kováča neexistencia komplexnejších prác, ktoré spracúvajú na základe semiotického chápania historického procesu významné udalosti, resp. väčšie časové úseky. Taktiež poukázal na trendy v iných krajinách, na západ od Slovenska. Moderné historiografie, napríklad v Anglicku, sa snažia popularizovať literatúru napríklad voľnejším a pútavejším nadpisom publikácie.

Po slovenskom zhodnotení historiografie nasledoval referát Denisy Nečasovej z Historického ústavu Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. D. Nečasová naznačila viaceré trendy, ktoré ovplyvňujú modernú českú historiografiu, ako aj presahujúci vplyv a dôsledky komunistickej totality. Prednášajúca vyslovila kritiku voči nerovnomernému obsadeniu historičiek na univerzitách v Čechách, ako aj existujúcu hrozbu v podobe sexuálneho násillia páchaného na ženách nie len v spoločnosti, ale aj na univerzitách. Nasledoval príspevok Macieja Górnyho z Historického ústavu PAN vo Varšave. Prednášajúci zhrnul, že v súčasnosti sa nedá zakryť dedičstvo komunistického spôsobu uvažovania nad dejinami. M. Górny taktiež priblížil spoločenskú situáciu v Poľskej republike, kde je evidentná snaha štátu prispôbovať historickú pamäť, v niektorých prípadoch dokonca vplývať na výsledky vedeckého historického bádania. Skeptickejší bol referát Attilu Simona, z Katedry histórie Pedagogickej fakulty UJS v Komárne. Prednášajúci sa pokúsil zhrnúť trendy maďarskej historiografie po roku 1989. Prvou veľkou otázkou v maďarskej historiografii je osoba Miklósa Hórthyho a jeho úloha počas 2. svetovej vojny. V maďarskej spoločnosti nepanuje názorová jednota: zatiaľ čo pre niektorých bol diktátor, pre iných demokrat. Zároveň je medzi historikmi diskutovaná problematika holokaustu, hlavne po obsadení Maďarska vojskami nacistického Nemecka. A. Simon naznačil tri hlavné prúdy maďarskej historiografie v nazeraní na túto tragickú stránku dejín. Účastníkov však mohla prekvapiť aktuálna situácia v maďarskej historiografii, do ktorej sa, podobne ako v Poľsku, snaží zasahovať štát. Súvisí to s agendou politiky Viktora Orbána, ktorý dlhodobo kritizuje liberalizmus a liberálnu demokraciu. Prekvapivá bola informácia o tom, že podľa vlády medzi maďarskými historikmi prevláda liberálny spôsob nazerania na dejiny.

Po referátoch nasledovala diskusia, v ktorej si D. Kováč a Štefan Šutaj vymenili názory ohľadne marxistickej metódy. Pozoruhodné taktiež bolo sledovať diskusiu, či a ako štát zasahuje v Poľskej republike do úrovne spracovania učebníc pre vyučovací proces. V rámci prvého bloku tak vznikli zaujímavé výsledky. Dôležité bolo porovnanie vývoja historiografií v krajinách V4 po páde komunizmu. V Česku a na Slovensku rezonujú modernejšie prúdy, ktoré sa snažia nadviazať a viesť so zahraničnými historiografiami istú diskusiu, aj keď podľa niektorých referátov, nie úplne dostatočnú. Na Slovensku je však situácia kritickejšia, nakoľko absentujú syntetické historiografické práce. V Poľsku sme zasa boli informovaní o snahe štátu zasahovať do výskumného procesu. V Maďarsku bola táto situácia ešte viac kritickejšia.

Prvý deň však ešte pokračoval sprievodným programom. Otvorila ho beseda s názvom „*Ako sa na Slovensku popularizujú dejiny*“, v ktorej pozvaní hostia debatovali o stave a formách popularizácie dejín na Slovensku. Diskusia bola určená pre širšiu verejnosť a viedli ju Róbert Kotian a Peter Turčík, moderátori z RTVS. Na túto tému diskutovali Tünde Lengyelová, historička, Juraj Červenák, spisovateľ historicko-populárnych kníh, Jaroslav Valent, šéfredaktor časopisu *Historická revue* a Oliver Zajac, zástupca internetového portálu *History Lab*. Z debaty vyplynulo viacero záverov, ako napríklad, že záujem slovenskej verejnosti o históriu je pomerne veľký. Prekvapujúci bol fakt, že regionálne dejiny patria k najobľúbenejším. Okrem debaty mohli účastníci absolvovať prezentáciu Vojenského historického ústavu v Bratisla-

ve v priestoroch Múzea Slovenského národného povstania, alebo prehliadku novej expozície Stredoslovenského múzea s odborným výkladom.

V stredu krátko po 9.00 pokračoval zjazd v prvom bloku v rámci tohto dňa pod názvom *Historici, historiografia a dejiny vo verejnom priestore na Slovensku po roku 1989*. Na úvod predniesol Adam Hudek z HÚ SAV a Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR v Prahe referát s názvom *Národ predurčený na socialistickú revolúciu. Marxistická interpretácia slovenských dejín*. Referáty predniesli taktiež Jan Mervart z Filozofického ústavu AV ČR na tému *Marxizmus bez Marxe: normalizační historiografie v Československu*. Neskôr sa online pripojila Agáta Šústová Drellová z HÚ SAV, ktorá predniesla svoj príspevok s názvom *Náboženská sloboda alebo demokracia? Katolícky dissent v historiografii normalizácie*. Blok zakončil Štefan Šutaj z Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Zamerail sa na výskum dejín maďarskej menšiny v normalizačnom období. Po krátkej prestávke nasledovala prestávka a po nej sa plynulo prešlo do druhého bloku s názvom *Pamäťové inštitúcie na Slovensku po roku 1989 – transformácia a modernizácia?* Ten viedla Martina Orosová z Archívu Pamiatkového úradu a zároveň predniesla prvý referát, v ktorom analyzovala pamäťové inštitúcie a ich vývoj. Nasledoval Ondrej Podolec z Ústavu pamäti národa a s referátom vystúpila ešte Marcela Domenová (Inštitút histórie na Prešovskej univerzite), Štefan Hrivnák (Archív mesta Bratislavy) a Pavel Bárta (Historické múzeum SNM v Bratislave). Účastníci si vypočuli správy o vývoji za posledných 30 rokov, ako aj o kríze niektorých inštitúcií.

Tretí blok sa venoval obrazu totalitných režimov vo vyučovaní dejepisu a vo verejnom priestore. Garankou tohto bloku bola Marína Zavacká z HÚ SAV, a v diskusii debatovali Milan Ducháček (Katedra histórie Fakulty prírodovedne-humanitní a pedagogické Technickej univerzity v Liberci), Michala Lônčíková (Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky v Prahe) a Jana Kerekretyová z Bilingválneho gymnázia C. S. Lewisa v Bratislave. Diskutujúci sa zhodli, že učitelia

Schválenie novozvoleného Výboru Slovenskej historickej spoločnosti.

Foto: Patrik Kunec.

by pri výučbe nemali zohľadňovať len faktografické poznanie študentov, ale prejsť do hlbších súvislostí, ktoré im pomôžu pochopiť dané obdobie a vyvodiť konkrétne závery, ako aj postoje. Problémom je fakt, že v slovenskej spoločnosti je stále silný antisemitizmus, ako aj podpora totalitných režimov, čo by sa dalo čiastočne eliminovať už pri vzdelávaní. Ďalším problémom je, že sa študenti nestihnú oboznámiť s vývojom celého 20. storočia – predovšetkým s problematikou komunizmu. Diskutujúci sa však zhodli, že problém je na strane pedagógov, ktorí si bohužiaľ, nie vždy rovnomerne rozdelia učivo, a príliš veľa času venujú podrobnostiam.

Posledný blok v rámci stredy sa venoval téme *Historici a historiografia na Slovensku v globalizujúcom sa svete*. Diskusiu viedla Gabriela Dudeková Kováčová, HÚ SAV. V panelovej diskusii vystupovali: Dušan Zupka (Katedra všeobecných dejín FF UK), Tünde Lengyelová (HÚ SAV), Ján Golian (Katedra histórie Katolíckej univerzity v Ružomberku) a Elena Mannová (HÚ SAV). Po hlavnom programe boli k dispozícii sprievodné podujatia – diskusia na tému „*Oplatí sa na Slovensku vydávať knihy o histórii?*“ v Záhrade – centrum nezávislej kultúry, výstava už zmienených publikácií a prezentácia Vojenského historického ústavu v Bratislave v priestoroch Múzea SNP. Druhý deň zjazdu zakončil večerný *raut* v priestoroch Štátnej vedeckej knižnice. V rámci programu vystúpili tanečníci, ktorí prezentovali stredoveké tance.

Posledný deň zjazdu prebehli aktivity, týkajúce sa praktického fungovania SHS. Predniesli sa správy o činnosti SHS, činnosti Slovenského národného komitétu historikov (SNKH), hospodárení SHS, revíznej komisie. Po prestávke nasledovali voľby do výboru SHS a SNKH. Po voľbách bol 16. zjazd slávnostne ukončený.

Samuel Červeňanský

Správa z vedeckej konferencie *Sláva šľachetným VII – Lekári v živote spoločnosti*, Liptovský Mikuláš, 22. – 25. september 2022.

V dňoch od 22. do 25. septembra 2022 sa v Liptovskom Mikuláši konalo siedme celoslovenské podujatie Sláva šľachetným. Nieslo sa v duchu aktuálnej témy Lekári v živote spoločnosti. Odbornú garanciu nad konferenciou, ktorá je jeho neodmysliteľnou súčasťou, aj tohto roku prebral Historický ústav SAV. Publikačný výstup z nej vyjde pod názvom Chýr o dobrom lekárovi sa rýchlo šíri. Hlavný organizátor, OZ Spolok Martina Rázusa so sídlom v Liptovskom Mikuláši so spoluorganizátormi pripravujú sprievodný program, ktorý podujatie, konané v dvojročných cykloch posúva do kategórie vedecko-popularizačných podujatí.

Prvý deň bol venovaný študentom stredných zdravotníckych škôl. Pre SZŠ v Dolnom Kubíne bola pripravená prednáška Mgr. Lukáša Krajčira, PhD., na tému *Zdravotnosociálne aktivity župného lekára Ladislava Nádásiho*. Po vzájomnej dohode sa stretnutie uskutoční v novom termíne. Mgr. Daniela Fiačanová predstavila na SZŠ v Liptovskom Mikuláši Ivana Stodolu ako *Lekára, známeho ako národného umelca*. V Ružomberku Mgr. Peter Macho, PhD., priblížil vo vstupe, nazvanom *Lekár Ján Slabej, rodák z Liptova, v korešpondencii so svojimi spolužiakmi a kolegami*

lekármi Vavrom Šrobárom, Dušanom Makovickým a Júliusom Markovičom tri osobnosti, späť s Liptovom cez ich vzájomnú korešpondenciu. V Žiline sa PhDr. Daniela Kodajová, PhD., zamerala na osudy žien, ktoré kliesnili neľahkú cestu ženám k profesii plnohodnotnej lekárky.

Samotná konferencia sa začala v piatok 23. 9. 2022 v autentických priestoroch niekdajšej Hodžovej fary. Prítomných privítal čestný predseda Spolku Martina Rázusa Ján Juráš. Veľmi stručne pripomenul dvadsať rokov činnosti Spolku Martina Rázusa, aj cestu od prvého podujatia Sláva šľachetným v roku 2010 po aktuálny ročník. Prítomných pozdravil tiež primátor mesta Ján Blcháč.

Počas dvoch dní odznelo dvanásť hodnotných príspevkov, venovaných lekárom, ktorí boli životom a prácou spojení s niekoľkými regiónmi Slovenska. Svojimi pracovnými a mimopracovnými aktivitami ovplyvnili viaceré oblasti života spoločnosti. Autorský kolektív prezentovaných príspevkov vytvorili pracovníci Historického ústavu Slovenskej akadémie vied (PhDr. Daniela Kodajová, PhD.; Mgr. Peter Macho, PhD.; Mgr. Lukáš Krajčír, PhD.), vysokoškolskí pedagógovia (doc. Dagmar Gary Kročanová, PhD.; doc. Mgr. Luboš Kačírek, PhD.; prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.), regionálni historici (Mgr. Daniela Fiačanová; PaedDr. Stanislav Žiška; Mgr. Rastislav Stanček, PhD.) a archivár PhDr. Peter Vitek. Veľkým prínosom konferencie je nesporne skutočnosť, že referujúci sa venovali konkrétnym osobnostiam v širších dobových historických a spoločenských súvislostiach. Predstavili a uviedli do povedomia verejnosti lekárov, ktorých mená sú dnes takmer neznáme, ale vo svojej dobe spájali naše územie so svetovým vývojom. Mená, ktoré sú zahrnuté v školských osnovách predstavili z nových uhlov pohľadu. Prítomní využili možnosť po každom príspevku klásť otázky a dostávať kompetentné odpovede. Osudy lekárov boli námetom pásma dramatických čŕt autora Petra Vrlíka, s ktorým sa v piatok večer predstavili ochotníci z liptovskomikuláškovej Matičnej divadelnej ochotníckej scény. Uviedli ho pod názvom *Lekári tela a duše slovenského národa*.

Celé podujatie vyvrcholilo v nedeľu 29. 9. 2022 službami Božími v evanjelickom kostole v rodisku Martina Rázusa, vo Vrbici. V ich rámci zazneli myšlienky a životné medzníky Alberta Schweitzera, sprevádzané tónmi Bachových skladieb. Po kázni Božieho slova biskup Východného dištriktu ECAV Peter Mihoč a predseda Spolku Martina Rázusa Jaroslav Hric odovzdali symbolické ocenenia zdravotníkom za činnosť počas pandémie. Spomedzi nominovaných ocenili MUDr. Katarínu Ondrovú z Oddelenia anesteziológie a intenzívnej medicíny Liptovskej nemocnice s poliklinikou MUDr. Ivana Stodolu v Liptovskom Mikuláši a zdravotnú sestru Denisu Horváthovú z Kliniky anesteziológie a intenzívnej medicíny Univerzitnej nemocnice Louisa Pasteura v Košiciach. Emeritný predseda Spolku Martina Rázusa Vladimír Ferenčík potom prevzal z rúk Jána Juráša ocenenie, odovzdané na slávnostnom koncerte k stému výročiu Speváckeho zboru slovenských učiteľov. Prostredníctvom Spolku Martina Rázusa bolo udelené Martinovi Rázusovi in memoriam za jeho prínos pre Spevácky zbor slovenských učiteľov.

Siedmy ročník podujatia Sláva šľachetným sa svojou osnovou a jej naplnením stal mostom, ktorý spojil mená z minulosti s najaktuálnejšou súčasnosťou.

Viera Kunová